

*о. Юрій Мицик,
доктор історичних наук,
І. Ю. Тарасенко,
кандидат історичних наук
Інститут української археографії та
джерелознавства ім. М. С. Грушевського
НАН України*

ЛІТОПИСЕЦЬ ВИДУБИЦЬКОГО МОНАСТІРЯ ПОЧАТКУ XVIII ст.

Уперше вводиться до наукового обігу важлива пам'ятка українського літописання початку XVIII ст. – літописець Свято-Михайлівського Видубицького монастиря. Встановлені джерела, якими користувався літописець, час написання пам'ятки, оригінальні звістки, особливо з історії Гнилицького монастиря, який припинив своє існування як мінімум у XVI ст.

Ключові слова: українське літописання початку XVIII ст., Свято-Михайлівський Видубицький монастир, історія України.

Готуючи до публікації копіяну книгу [1] Свято-Михайлівського Видубицького монастиря в Києві XVI–XVIII ст. (на жаль, незакінчену), ми, щоб видати її повністю, вирішили компенсувати хоча б частково її прогалини за рахунок архівних матеріалів. Адже архів Видубицької обители, хоча й розпорошений, є одним з найбільших монастирських зібрань в Україні. Так, у фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі – ІР НБУВ) зберігається багато матеріалів, які були створені в обителі чи мали до неї безпосереднє відношення.

Зокрема, нашу увагу привернув анонімний літописець, в якому вочевидь бракує закінчення. Рукопис умовно можна назвати літописцем Видубицького монастиря [2]. Він за всіма параметрами цілком вписується в межі монастирського літописання, і навіть зміст його обмежується винятково монастирською історією в той час, як інші монастирські літописи, скажімо Межигірський, висвітлюючи історичне минуле своєї обители, все ж звертали увагу на події всеукраїнського чи регіонального масштабу.

Час створення літописця можна встановити досить точно. Рукопис, який є оригіналом пам'ятки, судячи з характеру письма, було створено в першій половині XVIII ст. Остання ж за хронологією подія, про яку йдеться в літописці, датована 1717 р. В іншій редакції (варіанті) літописця

вказується 1720 р. Отже, навряд чи пам'ятка була завершена пізніше цього часу. На наш погляд, її створення слід віднести до останніх років гетьманату Скоропадського, тобто до 1720–1721 рр. Деякі дані літописця (мова, яка являє собою суржик української, церковнослов'янської та російської, віднесення Мінська до польських міст) також засвідчують, що літописець було створено саме в першій половині XVIII ст. Адже це місто на той час знаходилося в складі Речі Посполитої, і раніше, коли більшість українських земель, разом з Києвом, знаходилася під її владою, Мінськ, як правило, тоді не називали польським містом. Відзначимо, що в цей час ігуменами Видубицького монастиря були відомі церковні та культурні діячі, вихованці Києво-Могилянської академії Лаврентій Горка та Феодосій Хоминський. Та й пізніше його ігуменами часто були «могилянці», скажімо Тимофій Щербацький (майбутній київський митрополит). Тут жили традиції літописання, які заклав ще в XII ст. видубицький ігумен Мойсей – творець Київського літопису, другої частини південноруського зводу кінця XIII ст. (Хлебниківська редакція). У XVIII ст. тут намагалися створити хронологічні списки ігуменів [3].

При написанні твору його невідомий автор, поза сумнівом чернець, використав «Патерик» св. Нестора Печерського, очевидно і його «Повість временних літ» (хоча за тодішньою традицією Нестора Печерського вважали автором усього південноруського зводу кінця XIII ст.), «Paterikon» 1635 р. київського митрополита Сильвестра Косова, київський «Синопис» економа Києво-Печерської лаври Пантелеймона Кохановського (3-тє видання 1680–1681 рр.). Польські хроніки М. Бельського та М. Стрийковського, а також праці італійського історика Цезаря Баронія очевидно використовувалися через посередництво згаданого твору Косова та «Синопису». Користувався невідомий автор і матеріалами тогочасного міського архіву Києва й архівом Видубицького монастиря. Автор посилається на універсали гетьманів Івана Скоропадського та Івана Мазепи (щоправда, з відомих причин не називаючи імені останнього), на привілеї короля Речі Посполитої Владислава IV, грамоти царів Петра I та Івана V та інші «кріпості», які були записані в київські гродські книги. Хоча відомості про походження назв «Видубичі» та заснування монастиря запозичені автором з «Синопису», який, своєю чергою, ґрунтувався в даному місці на першій частині «Кройніки...» Феодосія Софоновича – «Кройніки о Русі», однак він міг безпосередньо використовувати легенди та оповіді, які зберігали ченці Видубицького монастиря.

Починається літописець з описання заснування Свято-Михайлівського Видубицького монастиря, значне місце автором відводиться Володимиру Святому та його внуку Всеволоду Ярославичу. Увага до першого,

особливо характерна для церковних літописців [4], є природною, бо Володимир увійшов в історію насамперед як хреститель Русі. Увагу ж до князя Всеволода легко пояснити тим, що він заснував Видубицький монастир. Багато місця приділяється також Печерському монастиреві, який знаходився по сусідству. Само собою, на першому місці стоїть історія Видубицької обителі, причому приділяється увага не тільки древньому періоду її історії, а й пізнішим подіям, у т. ч. й відносно недавнім, коли монастир потрапив у руки уніатів і коли він був повернений православним. Останнє трапилося завдяки, насамперед, київському митрополиту св. Петру Могилі (його роль високо оцінюється літописцем). Якщо при викладі давніх подій автор передає відомі дані, то при викладі подій XVII – початку XVIII ст. він наводить невідомі або маловідомі факти. Це стосується, передусім, Гнилецького монастиря. Останній знаходився біля с. Лісники (власність князів Корецьких), що поблизу південної околиці Києва (поблизу Пирогова), і тут знаходилися невеликі маєтності Видубицького монастиря. Літописець пов'язує початки Гнилецького монастиря з печерою св. Феодосія Печерського. Останній, як свідчить твір Сильвестра Косова, під час Великого посту молився в таємній печері в «монастирському селі» [5], а в літописці конкретизується, що це місце було там, де виникнув Гнилецький монастир. Перша ж документальна згадка про Гнилецьку обитель є в грамоті митрополита Київського Йосифа Солтана від 5 липня 1504 р., є в літописці дані про її відродження, називається й ім'я митрополичого слуги Микули Панкевича, який доглядав монастирські землі. Однак вони були захоплені князем Юхимом Корецьким на початку XVII ст., і протягом кількох десятків наступних років навколо них відбувалися судові процеси монастиря з удовою князя Корецького – Анною та їхніми нащадками (ці матеріали чи не найбільше відбилися в копійній книзі). На процесах ченці наголошували на тому, що тут знаходяться руїни монастиря, й відносили їх до часів київських лихоліть (автор літописця вважає, що це спричинило нашестя орд Батия в середині XIII ст.). Церковні руїни легко можна було виявити ще в першій половині XVII ст., і це давало монастирю важливий аргумент на суді, бо засвідчувало, що урочища й села Куликово й Кальний Луг здавна належали Видубицькій обителі.

Є й інші важливі дані, наприклад, про поховання в монастирі чи то київського князя Семена Олельковича (1470 р.), чи то незнаного досі архімандрита цього монастиря Іоанна, про існування біля монастиря в ті часи окремого містечка і жіночого монастиря, про зв'язки Гнилецької обителі з київським воєводою на початку XVI ст. Андрієм Немировичем (він повернув Гнилець, яким володіли київські митрополити, у власність Видубицького монастиря).

Таким чином, літописець Видубицького монастиря має значення не тільки як пам'ятка історичної думки, але й як історичне джерело. Значимо, що при її публікації ми спиралися на правила передачі текстів, розроблені Я. І. Дзирою [6], з незначними відмінностями (не розкриваються титла). Непрочитані слова позначаються так: (...)*

* * *

Після 1717 р. Літописець Видубицького монастиря.

// (арк. 1) «Июня 5 дня и в патерикі печерском Нестора летописца, також в патерикі Сильвестра Коссова, епскапа білорусского, полском и руском (слова «и руском» закреслені. – Ю. М., І. Т.), на листі 44-м, а в руском на листі 71–94 в патерикі Нестора літописца в житии преподобного Феодосия на листі 64-м воспоминается, создав, близ села Лесник, которое владінием до того ж Гнилецкого монастиря как надлежало и тот ветхий и новый Гнилецкий монастирь, как и прочіи киевскіи монастири под відомом митрополитов киевских состоял, гді же ныні Печерский монастирь находится тамо ж подал се: тогда ж великий князь Владимир повеліл поставитъ и каменную церков стаго Спса, о чем в синопсисі и в патерикі епскапа Коссова или літописі пишется. Есть же тамо и урочище Берестово и на том урочищу Берестові от варяг ископанная и пещера, и там же на Берестові церков стых апсл и при той церкви был пресвитер именем Иларион, который потом был с 1051 года митрополит киевский и тот Иларион, будучи еще пресвитером, на холмі гді ныні місто ветхаго Печерскаго мнастиря ископал пещеру малу яко двох саженой, яко где же преподобный Антоний от стой Афонской горы в Киев в літо от создания мира 6521, а от Рождества Хрства 1013 пришел, то походов по здешным мнстырям и пришедши на урочище оное Берестово и обрѣтши оную от варяг ископанную пещеру вселился тамо, потом оный преподобный Антоний // (арк. 1 зв.) изнов вскорі отшел во стую гору. Когда же потом оный Антоний паки в Киев из той стой горы в літо от Рождества Хртва 1015 возвратился, то в оную пресвитером Иларионом ископанную пещеру вселившись, пребывание имѣл. Потом же в літо от создания мира 6540, от Рождества Хрства 1032, пришел к нему, Антонию, и преподобный Феодосий и вселившись в ту ж пещеру и ископавши, великую устроил в ней церков и келіи, потом же и над тою пещерою поставлена церков малая, гді ныні ветхий Печерский мнстыри. Тогда еще у них не токмо собственных по надачи сел никаких и других угодий не имѣлось, но и гді болшую церков поставит міста не било, почему, когда же там ради множащейся братіи тѣсно стало, то преподобный Антоний и Феодосий, пославши двох з братіи до князя Изяслава, испросили и сущую над тою пещерою гору для устроения церкви. Которая гора толко им от князя и дана, на которой горі и создана

церков деревяна велика и мнстыр огражден и в тот мнстыр преподобый Феодосий, игумен, з братиею из пещери в літо от Рождества Хртва 1062 преселися и оттолі тот мнстыр стал зватися Печерский. Преподобный же Феодосий и потом всякого літа на пост стия // **(арк. 2)** Чтиредесятницы отходил в свою пещеру и тамо затворялся един до наступающей Цвітоносной недели; и с той же пещери по той братіи отходил нощию в вышсознателное Гнилецкого мнстрыя село Лісники и там в пещеру пустынную и безмолвную вселялся до означенной Цвітоносной недели. Потом оттуду и паки ночью пред пятком Цвітоносной недели приходил в первую свою пещеру и от той в пятком исходил к братіи¹. Посля ж того князь Святослав Ярославович даровал преподобному Феодосію місто для основания церкви каменной, которая по преставленіи в 6580 году преподобного Антония тім же князем Стославом и преподобным Феодосіем в літо 6581 от Рождества Хртва 1075 и заложена, которая по преставленіи в літо бытия мира 6582, от Рождества Хртва 1074² преподобного Феодосія игуменом Стефаном на том же фундаменті от Феодосія заложеном муром и окончена. А потом 6597 года от Рождества Хртва 1089 и осщена. Потом от Батия в літо 745 от Рождества // **(арк. 2 зв.)** Хртва 1234 была опустошена и была впусті аж до літа 6978, от рождества Хртового 1470. Которую церков потом возобновил Симеон Александрович Олелкович, князь слуцкій, при королі полском Казимірі при архимандриті Иоанні, так як она ныні находится, и сам в ней умерши положился. Около той же каменной церкви и мнстыря создан и коло того мнстыря населено містечко, в котором был и мнстыр дівичий. С того же містечка была дорога к урочищу Либеді и того толко містечка люде и земля, на которой они поселилися, як тое явствует из описания того Печерского мнстыря и містечка в патерикі Косова на листі 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25 и 26 напечатанного, до Печерского мнстыря надлежали³. Яко ж тая толко земля или поле, от вышеозначенного князя Стослава для устройства церкви и дарована. А оное урочище Либедь в том же писаніи под числом 42-м упоминаемое, упомянуто толко для показанія чрез оное містечко дороги куда она проложена, а самое урочище Либедь как до Печерского мнстыря никогда не надавано, не надлежало, так при описаніи Печерского мнстрыя и оногo містечка к Печерскому мнстырю и не приписано, а надлежит оно до Выдубицкого мнстыря. На которое урочище в Выдубицком мнстырі и крѣпости иміются. Потом же тое містечко при строеніи нишішней Печерской крѣпости в [17]17 году з землею под строение тоей крѣпости отойшло // **(арк. 3)** и за то Печерской Лаврі гсдрево жалованье в награждение дана, люде же в том Печерском містечку бывшіи как тое явствует с вышеозначенного упоминаемого листа гетмана Скоропадского до архимандрита печерского 1713 года генваря 27 д., писаного на грунтах Выдубицкого мнстыря поселилися, когда же город Киев подвержен был вышеозначенным злoключениям, то в тое время, как внутрь Киева, так и поза Киевом состоявшіи церкви и мнстыри, которых было ведлуг историков полского Мартина Білского (підкреслені

слова закреслені. – *Ю. М., І. Т.*), Баронія и иных до четырехсот опустошены, а инии и в конец разорены, в числі коїх мнстырей и вышеозначенный в урочищи в недалеком разстояніи от Киева находящемся, называвшомся Гнилец, а ныні Гнилецщина мнстыр с церквою, созданный близ села того ж мнстыря Лісник и как и прочіи киевскіи мнстыри, под відомом митрополитов киевских состоявших, в конец разорен, состоявшая же под ним земля, называвшаяся Гнилец, всегда оставалася во владеніи митрополитов // **(арк. 3 зв.)** киевских. Потом тая земля Гнилец от прежде бывших митрополитов, а потом и от Иосифа Солтана, митрополита киевского, благочестивого блаженного Нифонта патріарха Константинопольского была в награждение нікому ж Микулі Панкеевичу, слугі, который при церкві Стософійской киевской в дворі архиерейском митрополитанском, гдї ныні кафедральный мнстыр, живучи, досматривал до той церкви надлежащих архиерейских вотчин; за ту его службу дана была. Когда же тот Микула Панкеевич умер без наслїдия, то писано было до его, митрополита Иосифа, от тогда бывших воеводи киевскаго Андрея Немировича и от архимандрита Печерского Антония (...)¹. Тогда бывшим Выдубицкого мнстыря игуменом Иоакимом и прошено его, митрополита Иосифа, что он, митрополит Иосиф, тую землю, на которой издавна был мнстыр, дал ему, игумену Иоакиму. И потом он, митрополит Иосиф, вывідавши от намістника своего мінского, пана Василя Шишки, бывшаго перед тим в Києві от его митрополита, Иосифа, урядника, что ис (?) тоей земли мнстыря Гнилецкого никакой службы и податей ему, митрополиту Иосифу, не бывает и шкоды (підкреслені слова закреслені. – *Ю. М., І. Т.*) и хитрому(?) ис того никакого // **(арк. 4)** ему, митрополиту Иосифу, к оному двору его церковному митрополичему не будет, по прошенію оных воеводи киевского Андрея Немировича и архимандрита печерского Антония и по увідомленію оного намістника своего мінского Василя Шишки, також по прошенію и челобитью оного выдубицкого игумена Иоакима тую Гнилецкого мнстыря землю со всім, как она собі пред тим издавна была, дал тому игумену Иоакиму и мнстырю стаго архангела Михаїла Выдубицкому во владеніе по всему, как тая земля Гнилец издавна в себї имілася, и на то дан до оного митрополита Иосифа в полском городі Мінску, гдї оной митрополит Иосиф живал, июня 5 индикта 7 в літо 1507 за своею печатю лист (підкреслені слова закреслені. – *Ю. М., І. Т.*) индикта 7 (гдї вмїсто літери 3 значащей число 7 омилкоу писца в подлинникі написано литеру е, значащую число 5-е) в літо 1504 за своею рукою и печатю лист. // **(арк. 4 зв. – чистий) // (арк. 5)**

В літо от Рождества Хрства 988 по свидѣтельству російского літописца преподобного Нестора⁴, а по Стрийковскому літа от Рождества Хрста 980, а по Мартину Білскому 990, стый равноапостольный великий князь Владимир всея Россіи самодержец окрестившиися сам и киевский и всея Россійския земли народ стым

¹ На полях написано: «Синописе».

крещением просвітивши, когда повеліл бісовскіи кумиры и кумирниці раззоряти сокрушати и до основания искореняти. А на містах их Божественныя церкви созидати, то тогда ж оный самодержец всероссийскій Владимир как повеліл и первійшаго бога или идола Перуна к конскому хвосту привязати и влекти в ріку Днепр и привлекиши к берегу вбросит его в Дніпр, то тогда оный идол Перун, бывши ввержен в Дніпр, как поплил вниз, то невірныя люде, идучи берегом, плакали и сказывали: «Выдыбай, наш боже, видибай», то есть выплыти. Тот же идол Перун был и выдибал или выплил на берег и гдѣ был выдибал, там названо місто тоє или урочище Видибичи, а потом Выдубичи и потом⁵ на том місті названном Видибичи благовірный великій князь киевскій Всеволод Ярославович, вторій сын князя Ярослава, внук великаго князя Владимира. // **(арк. 5 зв.)**

В літо от создания мира 6548, а от Рождества Хрства 1040 в память чуда стаго архангела Михаїла, бывшаго в Колоссах, каменную церков заложивши, мнстыр создал. И как та церков по совершеніи зданием в літо от создания мира 6596, а от Рождества Хрства 1088⁶ преосщена митрополитом киевским Иоанном и епископами трома: Лукою, Исаею и Фотием, игуменство тогда держашу того Всеволожа Выдубицкого мнстыря Лазарем освящена и мнстыр создан, то оный великій князь киевскій Всеволод Ярославович ту церков и мнстыр свой снабділ для содержания их доволными землями, грунтами и маетностями. Потом тот Всеволож Выдубицкій мнстыр, как весь город Киев, подвержен был разным злоклучениям, почему и та церков и мнстыр был опустошен и раззорен. По яком раззореніи ту церков в літо от создания мира 6406, а от Рождества Хрства 1198 июля 10 дня⁷ великій князь Рурик Ростиславович возобновил и тако ж снабділ доволными землями, грунтами и маетностями. Потом же по нікоторых літех тот Всеволож Видубицкій мнстр попушением // **(арк. 6)** Божиим от благочестивых отнят был униатами со всіми к нему принадлежащими землями, грунтами и маетностями и жили в нем униатскіи монахи под відомством состоя униатских митрополитов киевских, коім униатам благочестивым сопротивляясь и хотячи⁸ тот Видубицкій мнстыр паки во благочестие возвратитъ, игуменом у них, униатов, в Выдубицком мнстырі бывшаго Антонія Грековича униата ж, намістником Иосифа Велямина Рутского, киевского митрополита униатского, називавшагося и бывшаго, напавши на его, Грековича, насилно в Дніпрі 1618 года утопили. Однак и потом Видубицкій мнстыр униатским митрополитом киевским, оним Иосифом Велямином Рутским, за силу листа или диплома на елекціи короля полского Владислава Четвертого в літо 1622 ноября 30 д. состоявшейся и в Варшаві до книг гродских записанной, обладаем был, и в нем униатскіи монахи жили до 1635 года. Когда же пред тим Петр Могила, воеводич земель молдавских, по униатском во Россіи чрез четиридесят // **(арк. 6 зв.)** літ бывшом тиранском сщенстві избран общини волными голосами 1632 года априля 8 дня и чрез стійшаго патриарха константинопольского Кирилла Лукария рукоположением православных епископов в Львові в тамошней

братской ставропигиальной патриаршой Успения Прстия Бдці церкви хиротонисан в митрополита киевского и когда потом тому митрополиті Петру Могили Владислав, король полский, 1633 года марта 14 д. дал диплом на митрополию Киевскую и что притом архимандриею Печерскою мнстырем Николским Пустинным до живота своего ему владіть, то он митрополит Петр Могила⁹ того ж 1633 года мсця июля 2 д. во вторник часа тринадцатого, по соизволенію короля полского и всея Річи Посполитой первіе отобрал киевскую кафедральную стыя Софіі церков от уніятов чрез Исайю Трохимовича, а в то время бывшого колллегии киевской ректора, а потом игумена киевского Пустинного Сто-Николаевского мнстыря, и Анатолия Мужилковского, казнодія печерского, игумена Білілового, и до того ж православия, от которого была отторгнута, приворотил и возобновил. А потом и из Видубицкого мнстыря оного 1635 года уніятскіи монахи в другий, ныні за границею состоящий, мнстыр виведен // (арк. 7), а тот Видубицкий мнстыр со всіми к нему приналежитостями для содержания в нем коядютора митрополитанского киевского ему, митрополиті Петру Могили, к оной стыя Софіі церкви при-совокуплен, в котором Видубицком мнстырі же¹⁰ и древняя оная от Всеволода, князя, созданная каменная церков бывшая в опустиніи и оным митр. Петром возобновлена. И так оный преосщенный Петр Могила, будучи митрополитом киевским, титуловался и был и архимандрит печерский, живучи в Печерском мнстырі и владія Киевом, до оной киевской кафедральной стыя Софіі церкви, так и всім до мнстыря Печерского належитостями владіл купно и всіми до Видубицкого мнстыря, за небытием в нем коадютора митрополитанского, приналежитостями. Почему и по нем митрополиті Петрі бывшіи митрополиты киевскіи Силвестр Коссов, Дионисий Балабан, Иосиф Нелюбович, Антоний Винніцкий, Гедеон Стополк, князь Четвертинский, и Варлаам Ясинский, имія резиденцію свою по разным епархії Киевския, а найпаче по нынішним полским или за полскую границу отшедшим містам, а напоследок и в Киево-Софійском кафедральном мнстырі уже пребывание, имія Видубицким мнстырем как собственным своим завідовали и всім до того Видубицкого мнстыря приналежитостями владючи // (арк. 7 зв.) и какие на принадлежашие тому Видубицкому мнстырю земли, грунты и маетности имілись крѣпости под своїм відомом содержали. А оный митрополит киевский Варлаам Ясинский челобитем своїм от великих гедрей црей и великих князей Иоанна Алексіевича и Петра Алексіевича, самодержцев всероссийских, испросил было, что Видубицкий мнстыр приписан был к кафедрі Стософійской митрополитанской киевской для помощи в возобновленіи оного кафедры, бывшей тогда чрез мимошедшия войны в опустошеніи и раззореніи и в такой причині Виду[бицкий] монастыр к оной митрополитанской киевской кафедрі был до 1706 года, а того 1706 года Видубицкий мнстыр от той к кафедрі киевской приписі свободен и волным учинен вѣчными часи и оставлен тот Выдубицкий мнстыр при всякой свободі и волности так как и прочіи киевскіи и задніпрскіи до митрополиі Киевской надлежащіи мнстыри и тое двома

писаннями оногo 1706 года априля 23 и 26 за подписанием оногo митрополита // **(арк. 8)** Варлаама Ясінского и киевского духовенства рук и того ж 1706 года июля 22 д. універсалом тогда бывшаго гетмана стверджено. И таких ради обстоятелств и вышеозначенных, которым Выдубицкий мнстыр как и вес город Киев потвержден был злоключений, стародавние Выдубицкого мнстыря крїпости, права и привилегия, как тое явствует з випісі з коммисіі за Жигмунта Августа, короля полскогo, о озерях выдубицких 1545 года отпралявшогосе, також з листов от Филиппа Обуховича, войскогo, к вышеозначенному митрополиті киевскому Петру Могилі 1634 года априля 4, от Александри Корсаковой к тому ж митрополиту Петру Могилі 1644, от Прокопа Хмелевского к игумену видубицкому 1662 года марта 22 д. писанных, вмісті с крїпостми, правом и привилегиями Стософійской киевской кафедры утеряны. С яких иные, а найпаче стародавние и доселі не отисканы. За яким утеряннем крїпостей, прав, привилегий стародавних Выдубицкому мнстырю служащих и как тое найпаче явствует с вишозначенного 1637 года априля 4 д. листа Филиппа Обуховича, войскогo // **(арк. 8 зв.)** за бытием Видубицкого монастыря выпусті. Да и когда киевский митрополит вишозначенный Петр Могила был купно и архимандрит печерский и в том Печерском монастырі живучи, владіл и всіми до Выдубицкого мнстыря принадлежностями, то есть землями, грунтами и маетностями Печерский монастыр того Выдубицкого мнстыря землями, грунтами и другими угодиями, как тое явствует з листа упомянутого князя Чорторийскогo до архимандрита печерского 1565, з випісі с книг воеводства Киевского 1565 июня 29 д., с указу Константина Острозского до архимандрита печерского 1566 мая 15 и з листа упоминаемого гетмана Скоропадского до архимандрита печерского 1713 генваря 24 д. завладіл. Когда же вышпрописанный самодержец всероссийский Владимир по вышпоказанному повеліл во всероссийской земли бісовскіі кумиры и кумирныци раззорити и на містах их и везді Божественния церкви созидати, то тогда и в урочищи в недалеком розстоянній и от нынішнаго против прежнего весма (?) бывшаго пространного неболшаго города, Киева находящемся, называвшомся Гнилець, а ныні – Гнилещина церков и монастыр, о котором в листі благочестивогo митрополита киевскогo¹¹ посщеннаго от Нифонта, патриарха константинопольскогo, Иосифа Солтана 1504 года».

(IP НБУВ, ф. XIV, № 3674)

Закінчення літописця за іншою редакцією

«в Синописісі не показано, щоб того 1504-го году был воеводою киевским Андрей Немирович, // **(16 зв.)** фалшивим, для того, что тот Синопис не в тогдашние времена писан, подобран з разних историков, и в коїх, что в недавних годах до того ж Синописа приискано, того толко и виписивано. И понеже в историках Коляовича в части 2-й, Стрийковскогo в книги 3-й в главі 6-й на листе 724-м, Курея

на листе 228, Околского тома 1-й на листі 398-м напечатано, что он Андрей Немирович того 1511 году был воеводою киевским, то тое толко и в оный Синописис внесено, а с какого года и по какой год он Немирович бил воеводою киевским, того книги в тих историях не написано, так и в оном Синописисі не означено, а означено толко, что он бил 1511 года. С оного листа митрополита Иосифа, который в ті времена жил и о воеводах киевских тогда бывших відать достаточно могл, является, что он Немирович был воеводою киевским и в 1504-м году, да он же Андрей Якубович Немирович, воевода киевский и лист Федору Елцу на селище Сіратов потом 1505-м году февраля 14 индикти 8 дал, и тот лист в Печерской Лаври в бившую 1720 году слідственную по грамоти гедрственной посолской к[анцеля]-рії 1718 году состоящийся, производившуою комиссию за кріпост представлен токмо копию, почему тое если би писатваю того Синописиса известно было, и в том Синописисе внесено быть могло. И и с того видно, что Юрий Монтонтович по смерти воеводи киевскаго князя Димитрия Путятича 1503 года, воеводою киевским учинившим был толко воеводою киевским до 1504-го года, а того 1504-го года он Юрій не был, в закривателство того, что он Немирович того 1505 года был киевским воеводою в той [...] и пропущен и писано, а видно и [...] когда был он индукта 8, то был и того 1505 году воеводою, а учинился воеводою оный Андрей Немирович воеводою киевским того ж 1504-го годех».

(IP НБУВ, ф. 160, № 244, арк. 1–16 зв.)

Записи на маргінесах:

1. «Так и називалось по показаному в оном житіи преподобного Феодосия мнстырское» Місце цієї вставки на першому аркуші не позначене в тексті.
2. «Патерик Нест[ора] лист 41, Косс[ова] 44».
3. «От Рождества Христва 1072».
4. «Нестор 6581 літа, Коссов лст 56 и 57».
5. «Синописис, л. 40 и 41».
6. «Силвестр Коссов, л. 54».
7. «Нестор літописец».
8. «Зри: Коссов, л. 57 и 58».
9. «Зри: книга в Кракові 1633 печатана Ексorbitация руска».
10. «Косов, лст 194».
11. «Косов, лст 58».
12. Слова «пощенна от Нифонта, патриарха константинопольского» вставлені згідно з позначкою в тексті, але явно неправильно.

Список використаних джерел

1. IP НБУВ, ф. 160, № 244.
2. Там само, ф. XIV, № 3674. Інша редакція даного літописця зберігається там само (ф. 160, № 244, арк. 9–16 зв.). Ця редакція відрізняється від наведеної нами, зокрема її автор використовував «Тератургіуму» (1638) А. Кальнофойського, хроніки А. В. Кояловича, С. Окольського і твір якогось Куреї. Наводимо закінчення літописця за даною редакцією, текст якої люб'язно надав нам кандидат історичних наук Іван Синяк, за що висловлюємо йому подяку.
3. ЦДІАУК, ф. 130, оп. 1, спр. 1. Див. значний за обсягом твір о. Якова Воронковського: Голубев С. Т. История Киево-Выдубицкого Свято-Михайловского монастыря / С. Т. Голубев. – К., 2011. – С. 597–609. Ще один список цього твору виявлено нами: IP НБУВ, ф. I, № 62291, арк. 1–10 зв.
4. Див., зокрема: Мицик Ю. А. Володимир Святий в українських літописах / Ю. А. Мицик // Святий рівноапостольний Володимир – творець Української держави. – К., 2015. – С. 390–392.
5. Косов С. Патерик / С. Косов. – К., 2007. – С. 46.
6. Літопис Самовидця. – К., 1971. – С. 40–42.

References

1. Fond 160, Unit 244. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
2. Fond 4, Unit 3674; Fond 160, Unit 244, Folios 9–16 re. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
3. Fond 130, Inventory 1, Unit 1. Central State Historical Archive of Ukraine in Kyiv. [In Ukrainian]; Golubev, S. T. (2011). *Istoriia Vydybitckogo Sviato-Mikhailovskogo monastyrja* [History of Vydubychi Saint Michael Monastery] (pp. 597–609). Kyiv. [In Russian]; Fond 1, Unit 62291, Folios 1–10 re. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
4. Mytsyk Yu. A. (2015). Volodymyr Sviatyi v ukrainskykh litopysakh [Saint Volodymyr in Ukrainian chronicles]. In *Sviatyi rivnoapostolnyi Volodymyr* [The Holy Great Prince Vladimir, Equal of the Apostles, Ukrainian State Creator] (pp. 390–392). Kyiv. [In Ukrainian].
5. Pokhilevich, L. (2007). *Skazaniia o naseleennykh mestnostiakh Kievskoi gubernii* [Tales of populated areas of Kyiv province] (reprinted edition, p. 32). Bila Tserkva. [In Russian].
6. Kosov, S. (2007). *Paterik* [Paterikon] (p. 46). Kyiv. [In Russian].
7. *Litopys Samovydsia* [Chronicle of the Eyewitness] (pp. 40–42). (1971). Kyiv. [In Ukrainian].

p. Yurii Mytsyk, I. Tarasenko

Chronicle of Vydubychi Monastery of the early 18th century

The article presents to science an important Ukrainian record of the early 18th century, Saint Michael's Vydubychi Monastery's chronicle, which covers predominantly the history of Vydubychi Monastery since its foundation by Kyiv prince Vsevolod Yaroslavych, Yaroslav Mudryi's son, till the early 16th century. Determined is the scope of sources, which were the basis of the chronicle, as well as the date of the record's creation, and certain original data, especially the data concerning the history of Hnylets Monastery. The latter, as to the author, had been founded by Saint Theodosius Pechersky, but was destroyed as early as in the 16th century. In addition, given in the article is an original ending of the record, taken from the other record's variant, which is also deposited in the Institute of Manuscript of V. Vernadsky National Library of Ukraine.

Key words: Ukrainian chronicles of the early 18th century, Saint Michael's Vydubychi Monastery, history of Ukraine.

о. Юрий Мыцык, И. Ю. Тарасенко

Летописец Выдубицкого монастыря начала XVIII в.

В данной статье впервые вводится в научный оборот важный памятник украинского летописания начала XVIII в. – летописец Свято-Михайловского Выдубицкого монастыря, в котором освещается, главным образом, история Выдубицкого монастыря со времени его основания киевским князем Всеволодом Ярославичем, сыном Ярослава Мудрого, до начала XVI в. Установлен круг источников, на которые опирался летописец, время написания памятника, оригинальные сведения, особенно по истории Гнилецкого монастыря. Последний, по утверждению автора, был основан св. Феодосием Печерским, но был разрушен еще как минимум в XVI ст. В дополнении приводится оригинальное окончание памятника по другой редакции, также хранящейся в ИР НБУВ.

Ключевые слова: украинское летописание начала XVIII в., Свято-Михайловский Выдубицкий монастырь, история Украины.